

ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

(Συγ. Δημήτρης Κουρμπέτης)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 1) Η περιοχή του Αγίου Μάμαντος κατά τους προϊστορικούς και ιστορικούς χρόνους μέχρι το 1047 μ.Χ.**
- 2) Βυζαντινή περίοδος**
- 3) Τουρκοκρατία**
- 4) Από το 1912 έως το 1926**
- 5) Η πανήγυρη του Αγίου Μάμαντος**
- 6) Βιβλιογραφία**

(Η παρούσα εργασία αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης μελέτης για τον Άγιο Μάμαντα που εκπόνησαν ο γράφων και η συνάδελφος καθηγήτρια Αναστασία Σάγγου και είναι υπό δημοσίευση με την χορηγία του Δήμου Νέας Προποντίδας. Το απόσπασμα της εργασίας που παρατίθεται στη συνέχεια είναι γραμμένο από τον Δημήτριο Κουρμπέτη και δίδεται για καθαρά εκπαιδευτικούς λόγους στα πλαίσια του μαθήματος της Βυζαντινής Ιστορίας Β΄ Λυκείου.)

1) Η περιοχή του Αγίου Μάμαντος κατά τους προϊστορικούς και ιστορικούς χρόνους μέχρι το 1047 μ.Χ.

Η ευρύτερη περιοχή του Αγίου Μάμαντος κατοικήθηκε ήδη από τους προϊστορικούς χρόνους και δη από τα μέσα της Νεολιθικής εποχής (5000 π.Χ.). Από παράδειγμα αποτελεί ο προϊστορικός οικισμός της γνώστης ως τούμπας του Αγίου Μάμαντα. Ένα τμήμα της τούμπας ανήκει στην κτηματική περιοχή της Νέας

Ολύνθου και το υπόλοιπο στην κτηματική περιοχή του Αγίου Μάμαντος. Είναι μία από τις πιο εντυπωσιακές τούμπες της Χαλκιδικής και η μοναδική γνώστη που σώζει δύο κορυφές. Αποδείχτηκε με τις πρόσφατες ανασκαφές ότι η δεύτερη χαρακτηριστική κορυφή δεν σχηματίστηκε κατά τους προϊστορικούς χρόνους, αλλά κατά τη βυζαντινή περίοδο. Με τις ανασκαφές του 1928 από τον Heurtley διαπιστώθηκε ότι η συνολική διάρκεια κατοίκησης του οικισμού ξεκινούσε από τη Νεολιθική εποχή και έφθανε μέχρι την εποχή του σιδήρου (1050 – 670 π.Χ.). Διαπιστώθηκε ότι κατά την εποχή του χαλκού (3100 – 1050 π.Χ.), οπότε και χρονολογείται ο κύριος όγκος των επιχώσεων, δημιουργήθηκαν τεχνητές ταράτσες, πάνω στις οποίες κτίστηκαν τα σπίτια. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανεύρεση μικρού κλιβάνου για ψήσιμο των αγγείων. Κατά τη διάρκεια της ανασκαφής του 1928 συλλέχθηκαν πολλά θραύσματα (όστρακα) από αγγεία, χαρακτηριστικά για κάθε εποχή που εκτίθενται στο αρχαιολογικό μουσείο Θεσσαλονίκης. Ανάμεσά τους ένα αγγείο με εγχάρακτη διακόσμηση, που χρονολογείται στην πρώιμη εποχή του χαλκού και αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα μιας μεγάλης κατηγορίας αγγείων, που έχουν άσπρη ασβεστώδη ύλη μέσα στις εγχαράξεις. Άλλη κατηγορία αγγείων είναι η μινυακή που περιλαμβάνει αγγεία γκρίζου συνήθως χρώματος με λεία επιφάνεια και χρονολογούνται στη Μέση εποχή του χαλκού, κάποια από αυτά είναι τροχήλατα, τα πρώτα δείγματα της τεχνικής αυτής. Στη Ύστερη εποχή του χαλκού εμφανίζονται αρκετά δείγματα μυκηναϊκής κεραμικής, ενδεικτικά για την εξάπλωση του είδους και τις στενές επαφές με τη νότια Ελλάδα. Η εμφάνιση της αγγειοπλαστικής είναι συνυφασμένη με τη γεωργία και τη μόνιμη εγκατάσταση, μάλιστα ήδη από την εποχή του Χαλκού η προϊστορική τούμπα του Αγίου Μάμαντος κατέχει μία από τις εξέχουσες θέσεις στην Κεντρική Μακεδονία.

Πρόσφατα, στα 1992, τεχνικά έργα στη διασταύρωση προς Όλυθο αποκάλυψαν και εν μέρει κατάστρεψαν το νεκροταφείο που αντιστοιχεί στα στρώματα της Πρώιμης εποχής του χαλκού. Πρόκειται για το πρώτο νεκροταφείο αυτής της περιόδου που εντοπίζεται στην Μακεδονία και μας δια φωτίζει για τις ταφικές πρακτικές αυτής της περιόδου που ήταν τελείως άγνωστες. Με τη σωστική έρευνα που πραγματοποιήθηκε διαπιστώθηκε ότι είναι ένα οργανωμένο νεκροταφείο που βρίσκεται να μιν έξω από τα όρια του οικισμού αλλά είναι πολύ κοντά σ' αυτόν. Διαταράχθηκε σημαντικά επειδή ο ίδιος χώρος χρησιμοποιήθηκε ως νεκροταφείο και κατά τη ρωμαϊκή περίοδο. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι νεκροί ενταφιάζονται

μέσα σε αγγεία χωρίς να έχουν καεί. Τα ταφικά αγγεία συνήθως είναι πιθάρια που τοποθετούνται σε λάκκους και καλύπτονται με χώμα. Μερικές φορές όμως οι νεκροί τοποθετούνται πάνω σε λιθόστρωτα και καλύπτονται με κομμάτια από αγγεία. Σε μία μόνο περίπτωση ο νεκρός κάηκε και τοποθετήθηκε μέσα σε τεφροδόχο αγγείο.

Σε κάθε περίπτωση είναι εμφανής η επιμέλεια με την οποία θάβονται οι νεκροί. Αυτό γίνεται αισθητό από τα κτερίσματα που τοποθετούνταν μέσα στους τάφους. Πρόκειται συνήθως για αγγεία, τα οποία φτάνουν σε μας ολόκληρα, επειδή προστατεύονται μέσα στον κλειστό τάφο. Χαρακτηριστικό είναι ένα μικρό αγγείο με καλοδουλεμένη επιφάνεια και δύο μικρές λαβές στην κοιλιά, που βρέθηκε μέσα στο πιθάρι μιας από τις πιο καλοδιατηρημένες ταφές. Μέσα στο αγγείο αυτό βρέθηκαν γύρω στις 70 γυάλινες χάντρες από φαγεντιανή. Είναι το παλαιότερο δείγμα φαγεντιανής στον ελλαδικό χώρο αλλά και παγκοσμίως.

Η περιοχή του Αγίου Μάμαντος βρισκόταν ανάμεσα σε δύο σημαντικές πόλεις της αρχαίας κλασικής εποχής, την αρχαία Όλυνθο, που ήταν βοττική πόλη, και την Ποτίδαια, αποικία που ίδρυσε η Κόρινθος περί τα 600 π.Χ.. Οι κυριότεροι σταθμοί στη ιστορία των δύο αυτών πόλεων συνδέονται α) με την Περσική εκστρατεία του 480 π.Χ., β) με τα γεγονότα του Πελοποννησιακού πολέμου (432 – 404 π.Χ.) και γ) με το κοινό των Χαλκιδέων (424 – 348 π.Χ.).

Η αρχαία Ποτίδαια, πλούσια πόλη και μέλος της Α΄ Αθηναϊκής Συμμαχίας του 5^{ου} π.Χ. αιώνα πλήρωνε ετήσιο φόρο έξι και στη συνέχεια δέκα πέντε τάλαντα. Κατά τη σύγκρουση Ποτιδαιατών και Αθηναίων το 432 π.Χ. διεξήχθη μία μάχη στην ευρύτερη περιοχή του σημερινού υδροβιότοπου του Αγίου Μάμαντα όπου, σύμφωνα με όσα λέει ο Πλάτων στο Συμπόσιο, διακρίθηκε ο Αλκιβιάδης, ο οποίος μάλιστα τραυματίστηκε και σώθηκε από το Σωκράτη, που μετείχε επίσης στην εκστρατεία των Αθηναίων. Το 357 π.Χ. η πόλη καταστρέφεται από το Φίλιππο Β΄ και στη θέση της ύστερα από 40 χρόνια, το 315 π.Χ. κτίστηκε η Κασσάνδρεια από τον Κάσσανδρο με συνοικισμό των γύρω πόλεων, ο οποίος μάλλον διάνοιξε και την διώρυγα. Η θέση της Ποτίδαιας πριν το 315 π.Χ ήταν προς την πλευρά του Θερμαϊκού ενώ τα κατάλοιπα της μεταγενέστερης Κασσάνδρειας εντοπίζονται προς την πλευρά του Τορωναίου. Ταφικά ευρήματα της ελληνιστικής εποχής έχουν ανασκαφεί μεταξύ των περιοχών Παλιοχαίρωνα, Πόρτες και Γκρέμια του Αγίου Μάμαντος. Μοναδικό εύρημα αποτελεί ένας μονοθάλαμος μακεδονικός τάφος με δύο μαρμάρινες κλίνες και με

εξαιρετες ζωγραφιστές παραστάσεις διονυσιακού περιεχομένου (μεθυσμένος γέρος Σιληνός) που χρονολογείται στα πρώτα χρόνια της ίδρυσης της Κασσάνδρειας. Πολλά είναι επίσης τα αρχαιολογικά ευρήματα που έχουν μεταφερθεί και βρίσκονται ακόμη και σήμερα διάσπαρτα σε διάφορα σημεία του χωριού, όπως π.χ. το πάνω μέρος σαρκοφάγου και υπολείμματα πεσσών ή κίωνων που έχουν μεταφερθεί στον περίβολο του κοινοτικού καταστήματος και μάλλον ανάγονται στην ελληνιστική ή ρωμαϊκή εποχή.

Το 280 π.Χ. Η βασίλισσα Αρσινόη, τρίτη σύζυγος του Λυσίμαχου και ετεροθαλής αδελφή του Πτολεμαίου Κεραυνού, προσβλέποντας στο θρόνο της Μακεδονίας, κατέλαβε με μεγάλη μισθοφορική δύναμη την Κασσάνδρεια και κυβέρνησε για ένα πολύ μικρό διάστημα τη γύρω περιοχή ως βασίλισσα. Ο Πτολεμαίος Κεραυνός όμως επανακατέλαβε την πόλη με δόλο, έδωσε την Αρσινόη και θανάτωσε δύο γιου της. Με τη βασίλισσα αυτή συνδέονται πολλοί θρύλοι της περιοχής που ακούγονται ακόμη και σήμερα.

Από την άλλη πλευρά του Αγίου Μάμαντος η σημαντική πόλη της Ολύνθου μέλος και αυτή της Α΄ Αθηναϊκής συμμαχίας του 5^{ου} π.Χ. αιώνα και ηγετίδα πόλη του κοινού των Χαλκιδέων διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην περιοχή μέχρι το 348 π.Χ., όταν την κατέλαβε και κατέστρεψε εκ θεμελίων ο Φίλιππος Β΄. Λέγεται, χωρίς να μπορεί να επιβεβαιωθεί, ότι οι κάτοικοι της Ολύνθου μετά την καταστροφή της από το Φίλιππο μετοίκησαν στην «Ολυνθία περιοχή», δηλαδή στην ευρύτερη περιοχή του Αγίου Μάμαντος.

Από το 168 π.Χ. αρχίζει για τη Μακεδονία η ρωμαϊκή περίοδος με μεγαλύτερο οικονομικό κέντρο της περιοχής την πόλη της Κασσάνδρειας, η οποία διατηρεί το προνόμιο να έχει δικό της νομισματοκοπείο. Μάλιστα οι Ρωμαίοι είχαν ιδρύσει αποικία στην Κασσάνδρεια, την Colonia Iulia Augusta Cassandrensis με δύο αποικισμούς μεταξύ των ετών 44 και 30 π.Χ. Η Colonia αυτή είχε υπό τον έλεγχο της μία πολύ εκτεταμένη περιοχή (territorium) που είχε μετατραπεί σε δημόσια γη (ager publicus) της Ρώμης και διανεμήθηκε στους Ρωμαίους και Ιταλούς, κυρίως πρώην στρατιωτικούς, αποίκους. Η περιοχή του σημερινού Αγίου Μάμαντα ανήκε σ' αυτό το territorium, που άλλωστε περιελάμβανε όλη τη χερσόνησο της Παλλήνης, βόρεια έφτανε έως το Χολομώντα, δυτικά ως τα Νέα Σύλλατα και ανατολικά έως τη Νικήτη. Ο πληθυσμός ήταν μικτός από Ρωμαίους αποίκους, Έλληνες – κυρίως Μακεδόνες –

καθώς και Θράκες, απελεύθερους και δούλους. Ο σύγχρονος ιστορικός Δημήτριος Σαμσάρης στο άρθρο του «Η Ρωμαϊκή Αποικία της Κασσάνδρειας» αναφέρει ότι σε απόσταση δύο χιλιομέτρων νότια από το σημερινό χωριό του Αγίου Μάμαντα και 500 μέτρα από τη θάλασσα υπήρχε ρωμαϊκή αγροικία (villa rustica), επιπλέον, όπως αναφέραμε, το νεκροταφείο της προϊστορικής Τούμπας χρησιμοποιήθηκε και κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο.

2) Βυζαντινή περίοδος

Η ίδρυση της Μεγίστης Λαύρας το 963 και η έκδοση του «Τυπικού» από τον αυτοκράτορα Ιωάννη Τσιμισκή, το 972 σηματοδότησαν την εκρηκτική ανάπτυξη του Αγίου Όρους όπως χαρακτηριστικά την παρουσιάζει η βυζαντινολόγος Διονυσία Παπαχρυσάνθου στη μονογραφία της με τίτλο «Ο Αθωνικός Μοναχισμός. Αρχές και οργάνωση». Το 11^ο αιώνα ένα πολύ μεγάλο τμήμα της Χαλκιδικής και κυρίως η εύφορη Καλαμαρία ήταν αγιορείτικος παραγωγικός χώρος. Στα αγιορείτικα αρχεία υπάρχει πλήθος εγγράφων που αφορούν την εξασφάλιση και διαχείριση των μετοχίων της Χαλκιδικής.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει η δεύτερη χαρακτηριστική κορυφή της Τούμπας του Αγίου Μάμαντος δε σχηματίστηκε κατά τους προϊστορικούς χρόνους αλλά κατά τη βυζαντινή περίοδο και πιθανόν να αποτελεί την αρχική κοιτίδα του βυζαντινού χωριού του Αγίου Μάμαντα. Η πρώτη γνωστή αναφορά του χωριού του Αγίου Μάμαντα γίνεται σε έγγραφο της μονής Ιβήρων του έτους 1047 την εποχή δηλαδή του Κωνσταντίνου Θ' του Μονομάχου και στη συνέχεια το 1094 επί Αλεξίου Α' Κομνηνού. Το γεγονός αυτό μας κάνει να διερωτόμαστε μήπως πρέπει να συνδέσουμε το όνομα του χωριού με τους μοναχούς της μονής Ιβήρων και τη διάδοση της λατρείας του Αγίου από την Κωνσταντινούπολη κατά τους 10^ο και 11^ο αιώνες. Άλλωστε η ύπαρξη εκκλησίας του Αγίου Μάμαντα, όπως θα δούμε παρακάτω, δίπλα στο μετόχι των μοναχών που μαρτυρείται ως μισοκατεστραμμένη από τον E. Cousinery το 1793, η οποία βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση από το βυζαντινό οικισμό στην Τούμπα, και οι θρύλοι για την εικόνα του Αγίου επιβεβαιώνουν τη σύνδεση αυτή του ονόματος.

Κατά την ύστερη βυζαντινή περίοδο και κυρίως την εποχή των Παλαιολόγων (1261-1453) εμφανίζεται στη Μακεδονία ο τύπος διοικητικής – φορολογικής

οργάνωσης του Κατεπανικίου. Στην περιοχή της δυτικής Χαλκιδικής αναφέρεται ρητώς σε έγγραφα των μονών του Άθω το καταπανίκιο Καλαμαριάς από το 1300 και εξής και πιθανότατα ανήκε στο Θέμα Θεσσαλονίκης. Τα όρια του κατεπανικίου Καλαμαριάς ξεκινούσαν έξω από την ανατολική Θεσσαλονίκη και έφθαναν μέχρι του λαιμού της Κασσάνδρας, χωρίς αυτήν, και του ρεύματος Βατόνια – Στόμιο που χύνεται στο Τορωναίο κόλπο, ανατολικά και όχι μακριά από το σημερινό χωριό του Αγίου Μάμαντος που ανήκε σ' αυτό το κατεπανίκιο.

Η Χαλκιδική γνωρίζει την εποχή των Παλαιολόγων επιδρομές, επιθέσεις και αλλαγές κυριάρχων. Ως τα μέσα του 14^{ου} αιώνα παραμένει Βυζαντινή, αλλά αναστατώνεται από το πέρασμα των Καταλανών μισθοφόρων του Ανδρονίκου Α΄, οι οποίοι λεηλάτησαν κυρίως την περιοχή της Κασσάνδρας γύρω στα 1307, και από επιδρομές Τούρκων πειρατών. Το βυζαντινό κράτος συντάραξαν δύο εμφύλιοι πόλεμοι μεταξύ των ετών 1321 -1328 και 1341 -1347. Το 1345/46 η Χαλκιδική περνά κάτω από την επικυριαρχία του Στέφανου Δουσάν και παραμένει σερβική, με σποραδικές ανακαταλήψεις από τους βυζαντινούς, έως το 1371, οπότε την παίρνουν πάλι οι Βυζαντινοί, για να την χάσουν και πάλι 15 χρόνια αργότερα, το 1383, όταν για πρώτη φορά οι Τούρκοι γίνονται κύριοι της περιοχής. Το 1403 η Χαλκιδική γίνεται πάλι Βυζαντινή και εξαρτάται διοικητικά από την Θεσσαλονίκη για 20 χρόνια. Τέλος την καταλαμβάνουν οι Οθωμανοί Τούρκοι εν μέρει από το 1423 και οριστικά το 1430.

Την εποχή αυτή αρχίζουν να πληθαίνουν οι αναφορές στο βυζαντινό χωριό του Αγίου Μάμαντος. Αναφέρεται τα έτη 1283 και 1292 σε χρυσόβουλο λόγο του Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου όπου έχουμε την πρώτη αναφορά στο μετόχι του Αγίου Μάμαντος που ανήκει στη μονή Βατοπεδίου, αναφέρεται μάλιστα ως «παλαιό» γεγονός που μας οδηγεί χρονικά στην ανάκτηση της Μακεδονίας από τους Αυτοκράτορες της Νίκαιας στη δεκαετία του 1250. Η «καθέδρα» του μετοχίου βρισκόταν στη θέση του σημερινού Γεωργικού Σταθμού και ήταν αφιερωμένο στον Άγιο Γεώργιο. Μάλιστα γύρω στα 1300/1301, όπως αναφέρεται σε χρυσόβουλο λόγο του Ανδρονίκου Γ΄ Παλαιολόγου του 1329, οι μοναχοί έκτισαν Πύργο στο μετόχι ο οποίος καταστράφηκε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα.

Σε έγγραφο του έτους 1346 αναφέρεται ότι το χωριό είχε παραχωρηθεί πριν απ' αυτή τη χρονολογία, επί βασιλείας του Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου (1282-1328)

ίσως τη δεκαετία του 1320, σε «Βαρβαρηνούς» στρατιώτες. Οι στρατιώτες αυτοί, κατά τον βυζαντινολόγο Νικόλαο Οικονομίδη, ήταν Βέρβεροι, το πιθανότερο όμως είναι ότι πρόκειται για στρατιώτες ταταρικής καταγωγής που είχαν κατακλύσει τις περιοχές της Μακεδονίας και Θράκης κατά τον 14^ο αιώνα. Στους στρατιώτες αυτούς παραχωρήθηκε το χωριό του Αγίου Μάμαντος ως συλλογική στρατιωτική πρόνοια, δεν μπορούσαν δηλαδή να το μεταβιβάσουν στους κληρονόμους τους και το κατείχαν για όσο καιρό προσέφεραν τις στρατιωτικές τους υπηρεσίες στο βυζαντινό αυτοκράτορα. Επίσης οι «Βαρβαρηνοί» αποτελούσαν μία στρατιωτική «συντροφία» η οποία ήταν στενά συνδεδεμένη με έναν βυζαντινό αξιωματούχο το Μέγα Αδνουμιαστή Γεώργιο Κατζαρά. Δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι οι «Βαρβαρηνοί» στρατιώτες διέμεναν μόνιμα στον Άγιο Μάμαντα είναι όμως το πιο λογικό να διαβιούσαν στο χωριό, να έφεραν τις οικογένειες τους ή να δημιουργήσαν νέες με ντόπιες συζύγους εκτελώντας παράλληλα τα στρατιωτικά τους καθήκοντα. Τέλος χάνοντας την πρόνοιά τους στα 1346 εξαιτίας της σερβικής κατάκτησης, όπως θα δούμε παρακάτω, και θέλοντας να ζήσουν εν ηρεμία ίσως έγιναν πάροικοι της μονής Βατοπεδίου.

Κατά πάσα πιθανότητα το χωριό του Αγίου Μάμαντος, πριν περάσει ως στρατιωτική πρόνοια στους «Βαρβαρηνούς» στρατιώτες, είχε δοθεί πάλι ως πρόνοια - οικονομία σε άλλους στρατιώτες μεταξύ των οποίων και ο Γαζής, στρατιωτικός του στρατιωτικού τάγματος του Μεγάλου Αλλαγίου της Θεσσαλονίκης, όπως εμμέσως συνάγουμε από έγγραφο (Δωρεαστικό γράμμα) του 1286, και μάλιστα πριν απ' αυτή τη χρονολογία.

Το 1346 ο κράλης της Σερβίας Στέφανος Δουσάν, που είχε καταλάβει την περιοχή της Χαλκιδικής, παραχωρεί όλο το χωριό, που είχε ως προκατόχους τους «Βαρβαρηνούς» στρατιώτες, στην μονή Βατοπεδίου. Με τον χρυσόβουλο λόγο του Στέφανου Δουσάν η μονή, πλην των κτημάτων που κατέχει, ευεργετείται: *« εις τελείαν και αναφαίρετον δεσποτεία και κυριότητα το περί την Καλαμαρίαν ευρισκόμενον χωρίον, το καλούμενον ο Άγιος Μάμας μετά πάσης της νομής και της περιοχής αυτού και ων είχε δικαίων και προνομίων, ως προκατείχον τούτο οι Βαρβαρηνοί στρατιώται και οι προ αυτών κατέχοντες το τοιούτον χωρίον»*. Στα 1357-58 η μονή Βατοπεδίου, που έχει λάβει, όπως είπαμε, τα εδάφη των «Βαρβαρηνών» στρατιωτών στο χωριό, ανοικοδομεί κάστρο στην περιοχή του Αγίου Μάμαντος. Το

κάστρο αυτό πιθανό να αποτέλεσε το βασικό πυρήνα του κτιριακού συγκροτήματος του μετέπειτα τσιφλικιού του Μιχαήλ Βέη και να βρισκόταν στο ύψωμα όπου σήμερα βρίσκεται το κονάκι.

Από έγγραφο του 1369 μαθαίνουμε ότι ο βυζαντινός Μέγας Δομέστιχος Αλέξιος Λάσκαρης Μετοχίτης δώρισε στη μονή Βατοπεδίου «γονική γη» 24.000 μοδίων στην περιοχή «Στυλάριον» (μεταξύ Ολύνθου και Αγίου Μάμαντος) πριν το 1345/46, η οποία απωλέσθη και μετά από κάποια χρόνια η μονή πήρε πίσω τη γη με χρυσόβουλο που απέλυσε ο Στέφανος Δουσάν (1345-1355), και τώρα (1369) καταμετράται «δια σχοινισμού» από το βασιλικό Μέγα Χαρτουλάριο Λάσκαρη το Μετοχίτη για να παραδοθεί και πάλι στη μονή.

Επιπλέον ήδη από το 1346 η μονή κατέχει και την λεγόμενη «*γην ην προκατείχε καβαλλάριος ο Μουζάκης εν τη τοποθεσία του Μυριοφύτου*», 300 μοδίων η οποία βρίσκεται, κατά τον Αρκάδιο Βατοπεδινό, «πλησίον της οδού και του ποταμού (Ολύνθου)».

Το 1415 ο ιερέας Μανουήλ Συνοδινός, γιος του Ιωάννη Συνοδινού Πρωτόγερου του Αγίου Μάμαντος, δωρίζει στη μονή «αλιοτόπιον», έτσι η μονή αποκτά συνολικά τρία «αλιοτόπια» στην περιοχή του Αγίου Μάμαντος.

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι τις μεγαλύτερες παραχωρήσεις δέχεται η μονή από τον Σέρβο κράλη Στέφανο Δουσάν μεταξύ των ετών 1345/6 και 1355. Άλλωστε όλα τα Αγιορείτικα μοναστήρια ευνοήθηκαν ιδιαίτερος από το Σέρβο ηγεμόνα και αιτία της επιδαφιλεύσεως τόσων παροχών είναι η αμοιβαία επιθυμία μοναχών και Δουσάν να επωφεληθούν από της περιστάσεις, στην ουσία δηλαδή ο Δουσάν «δωροδοκούσε» τα μοναστήρια για του αναγνωρίσουν τον τίτλο του Αυτοκράτορα και την εξουσία που απορρέει απ' αυτόν. Έτσι οι παραχωρήσεις προς τις μονές υπερβαίνουν τις βυζαντινές συνήθειες αντίστοιχες παροχές μέχρι ασυδοσίας. Οι πάροικοι, λόγω ακριβώς αυτής της ασυδοσίας, θα ήταν πιθανότατα σε ακόμη χειρότερη μοίρα. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο εντάσσονται και οι παραχωρήσεις του Στέφανου Δουσάν προς τη μονή Βατοπεδίου στον Άγιο Μάμαντα. Την πολιτική αυτή κατάσταση εκμεταλλεύτηκε η μονή για να αυξήσει την περιουσία της όπως αποδεικνύει και δεύτερο χρυσόβουλο του Στέφανου Δουσάν του έτους 1348 στο οποίο γίνεται αναφορά στην πρόσφατη (1346) παραχώρηση του χωριού του Αγίου Μάμαντα και

επιπλέον αποφασίζεται να κατέχει η μονή Βατοπεδίου, μεταξύ άλλων κτημάτων (μετοχίων) «και την σκάλαν των Λεονταρίων και το παρασκάλιον της μικράς θαλάσσης, α και αυτά εκέκτηντο οι δηλωθέντες Βαρβαρηνοί», ίσως στην περιοχή του λιμανιού των σημερινών Νέων Μουδανιών και την τοποθεσία «Βρωμαλκή» του Αγίου Μάμαντα προς τη μεριά του Θερμαϊκού κόλπου. .

Μέρος των κτημάτων της στον Άγιο Μάμαντα μάλλον πρέπει να έχασε η μονή Βατοπεδίου το 1371, επί αυτοκράτορα Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγου, όπως πληροφορούμαστε από το πρόσταγμα του Μανουήλ Α΄ Παλαιολόγου του έτους 1408. ο Ιωάννης Ε΄ Παλαιολόγος στα 1371, προ του τουρκικού κινδύνου, έκρινε αναγκαίο να περιέλθουν προσωρινά στο δημόσιο και να παραχωρηθούν κατόπιν σε στρατιώτες ως πρόνοιες «τα ήμισυ των μετοχίων των τε Αγιοριτών και των Θεσσαλονικέων», τα κτήματα αυτά όμως δεν περιήλθαν ξανά στις μονές λόγω τις Οθωμανικής κατάκτησης. Η ταυτόχρονη ύπαρξη μετοχίου και τσιφλικιού κατά τη Τουρκοκρατία επιβεβαιώνει εν μέρει ότι η μονή έχασε μέρος του Αγίου Μάμαντος το 1371. Επιπλέον από ένα πρόσταγμα του έτους 1377 πληροφορούμαστε ότι μία άλλη στρατιωτική «συντροφία» αυτή του στρατού του Σγυρού κατείχε ως πρόνοια έως το 1377 περιοχή που ανήκε στη μονή Βατοπεδίου. Δεν γνωρίζουμε αν πρόκειται για την περιοχή του Άγιο Μάμαντα. Το σίγουρο είναι ότι η τάση των μοναστηριών να αυξάνουν την περιουσία τους συνετέλεσε στην αποδυνάμωση της άμυνας και τη διάλυση του Βυζαντίου.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι από τις αρχές του ταραχώδους 14^ο αιώνα και μέχρι την οθωμανική κατάκτηση η μονή Βατοπεδίου ελέγχει και καρπούται το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων της περιοχής του Αγίου Μάμαντος με τους κατοίκους να γίνονται πάροικοι της, μέρος δε της περιουσίας της σώζει και μετά την οθωμανική κατάκτηση. Θα υπήρχαν βέβαια και ελεύθεροι γαιοκτήμονες στην περιοχή που όμως όλο και θα λιγόστευαν και αυτό διότι, ενώ τα μοναστήρια κατόρθωσαν να διατηρήσουν τις ιδιοκτησίες τους μέσα από τις ταραχές και τις συνεχείς εναλλαγές κυριάρχων, οι μικρότεροι ιδιοκτήτες δεν μπόρεσαν να πετύχουν κάτι ανάλογο. Οι πάροικοι το 14^ο αιώνα ήταν υποχρεωμένοι να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους απέναντι στο κράτος και το μοναστήρι, να πληρώνουν δηλαδή τους φόρους, να δίνουν ενοίκιο για τη γη που δουλεύουν και να εκτελούν ορισμένες αγγαρείες για το μοναστήρι. Ακόμη δεν φαίνεται να μπορούν ελεύθερα να εγκαταλείψουν τη γη που καλλιεργούν, ισχύει

δηλαδή για αυτούς η πρόσδεσή τους στη γη. Παράλληλα όμως διατηρούν και ορισμένα δικαιώματα. Έχουν νομική υπόσταση και μπορούν να διαθέτουν τη γη που δουλεύουν όπως οι ίδιοι θέλουν. Συντάσσουν διαθήκες και κληροδοτούν κτήματα στα παιδιά τους ή τα χαρίζουν σε μονές, δίδουν προίκα στις κόρες τους και ακόμη διατηρούν δική τους μικρή περιουσία, κυρίως γεωργικά εργαλεία, βόδια για όργωμα, άλλα μικρότερα ζώα, περιβόλια ή δέντρα.

3) Τουρκοκρατία

Η κατάκτηση της Μακεδονίας από τους Οθωμανούς Τούρκους άρχισε κατά το τελευταίο τέταρτο του 14ου αιώνα και ολοκληρώθηκε το 1430 με την άλωση της Θεσσαλονίκης. Κατά τα τέλη του 15ου αιώνα ο Άγιος Μάμας ανήκει διοικητικά στον καζά Θεσσαλονίκης και σε οθωμανικό τεφτέρι της ίδιας εποχής αναφέρεται πρώτος στο ζεαμέτι (τιμάριο) του Defterdar Murad Bey, που πέρασε σ' αυτόν από τον Mehmed Bey γιο του Turhan Bey. Στο χωριό καταγράφονται 62 σπίτια, 3 άγαμοι και 11 χήρες. Επίσης υπάρχει και μία γεωργική περιοχή (mezra 'a) με την ονομασία καρκάρα, χωρίς κατοίκους, που υπάγεται στον Άγιο Μάμα. Στο ίδιο τεφτέρι αναφέρεται, εκτός από το χωριό, και μία γεωργική περιοχή (mezra 'a) με το όνομα Άγιος Μάμας που είναι κενή και μη καταγεγραμμένη, κατά πάσα πιθανότητα η περιοχή αυτή είναι το μετόχι της μονής Βατοπεδίου στον Αγίο Μάμαντα.

Από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα, κατά πάσα πιθανότητα και το 18^ο αιώνα, ο Άγιος Μάμας μαζί με αρκετά χωριά της Χαλκιδικής και του Λαγκαδά (συνολικά 14 χωριά), γνωστά με το όνομα Χάσια ή Χασικοχώρια, ανήκε στο Χάσι του Λόγγου, του οποίου τα έσοδα καρπωνόταν ο εκάστοτε μαύρος Αρχιευνούχος του χαρεμιού του Σουλτάνου (Kizlar- Agasi). Το χωριό αποτελεί τσιφλίκι που κατοικείται από χριστιανούς. Μάλιστα σε χάρτη του Βορείου Αιγαίου του Β. Μ. Κορονέλλι του έτους 1696 ο κόλπος του Τορωναίου ονομάζεται κόλπος του Αγίου Μάμαντος και το χωριό τοποθετείται στο μυχό του κόλπου.

Ο Γάλλος Πρόξενος της Θεσσαλονίκης E. Cousinery σε ένα ταξίδι που έκανε στην περιοχή της Χαλκιδικής το 1793 αφηγείται ότι μετά το χωριό Στυλάρι βρίσκεται το χωριό του Αγίου Μάμαντος . Αναφέρεται μάλιστα στις οικοδομές ενός μεγάλου τσιφλικιού που είναι περιτριγυρισμένες από ένα τοίχο χοντρό, κατασκευασμένο από πέτρες και υλικά παρμένα από αρχαία κτήρια. Ο περίβολος των κτηρίων είναι πολύ

εκτεταμένος, μέσα σε αυτά αποθηκεύονται τα προϊόντα των κτημάτων και εκεί κατοικούν περισσότεροι από 20 χωρικοί με τις οικογένειές τους. Ανήκει ως τσιφλίκι στον Γιουσούφ Μπέη που ασκεί και καθήκοντα βοεβόδα στο χωριό. Κάποιοι από τους κατοίκους είναι ιδιοκτήτες μικρών κτημάτων αλλά οι περισσότεροι είναι κολίγοι στα χωράφια του Μπέη. Ο πληθυσμός του χωριού είναι 200 οικογένειες . Υπήρχαν πολλές εκκλησίες σε κακή όμως κατάσταση εκτός από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου η οποία διατηρείται καλώς και όλες εξαρτώνται από τον Μητροπολίτη Κασσανδρείας με έδρα τον Πολύγυρο. Οι τοποθεσίες όπου βρίσκονται οι εκκλησίες αυτές είναι σεβάσμιες και κάθε χρόνο την ημέρα του Αγίου σε κάθε μια από αυτές ψέλνεται ειδική κατανοκτική λειτουργία στην ύπαιθρο. Τα ονόματα των εκκλησιών είναι: Άγιος Μάμας, Άγιος Δημήτριος, Άγιος Νικόλαος, Άγιος Αθανάσιος, Ιωάννης Πρόδρομος, Άγιος Χριστόφορος, Άγιοι Απόστολοι, Προφήτης Ηλίας και Μεταμόρφωση. Στο χωριό επομένως αριθμούνται στα 1793 10 εκκλησίες. Επίσης ο Πρόξενος αναφέρει ότι υπήρχαν και άλλες αρχαιότητες, οι οποίες κατάκεινται σε ερείπια, καταγράφει μάλιστα δύο ελληνικές επιτύμβιες επιγραφές που είδε στους τοίχους της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου.

Στα 1821 η Χαλκιδική έλαβε μέρος στην ελληνική επανάσταση υπό την ηγεσία του Εμμανουήλ Παπά. Η ευρύτερη περιοχή του Αγίου Μάμαντος αποτέλεσε κέντρο των τουρκικών επιχειρήσεων εναντίον των υπερασπιστών της Κασσάνδρας. Το καλοκαίρι του 1821 ο Αχμέτ Μπέη και λίγες μέρες αργότερα ο Γιουσούφ Μπέη από το στρατόπεδό τους στο Μυριόφυτο και τον Άγιο Μάμα εφορμούν κατά της Κασσάνδρας. Στις 18 Αυγούστου του 1821 ένα τμήμα 700 Ελλήνων πολεμιστών αποβιβάζεται στον Άγιο Μάμαντα, επιτίθεται εναντίον των Τούρκων και σκοτώνει περισσότερους από 300. Η επανάσταση έληξε με το ολοκαύτωμα της Κασσάνδρας από τον πασά Μεχμέτ Εμίν το Νοέμβριο του 1821. Στην περιοχή του Αγίου Μάμαντος έγιναν σφοδρές συγκρούσεις με απώλειες και από τις δύο πλευρές. Το χωριό καταστράφηκε ολοσχερώς οι κάτοικοι του το εγκατέλειψαν και όσοι επέστρεψαν βρίσκονταν σε τέτοια ένδεια, ώστε τους απάλλαξαν από τους φόρους του έτους 1822 και τους έδωσαν ζώα και σπόρο. Σύμφωνα με την αφήγηση του αυτόπτη με τα γεγονότα του 1821 μάρτυρα Γερο-Αργυρού ακόμη και μετά από χρόνια οι κάτοικοι του χωριού ανακάλυπταν στον κάμπο και στα βούρλα του τσαϊριού ανθρώπινα οστά. Η ονομασία της τοποθεσίας «Βρωμαλκής» (αλυκή που βρωμάει), στα σύνορα με τη σημερινή Νέα Ποτίδαια, από την πλευρά του Θερμαϊκού κόλπου,

κατά την παράδοση, οφείλεται στην δυσοσμία που ανέδιδαν τα πτώματα της μάχης που διεξήχθη εκεί στα 1821. Στην επανάσταση του 1854 και πάλι στην περιοχή του Αγίου Μάμαντος είναι καταγεγραμμένη μία σύγκρουση ανάμεσα στους Έλληνες του Δημήτριου (Τσάμη) Καρατάσου και τους Τούρκους.

Σε μια οθωμανική καταγραφή των χωριών του καζά Θεσσαλονίκης του 1861 – 1862 ο Άγιος Μάμας ανήκε στο ναχιγιέ της Καλαμαριάς και αποτελεί τσιφλίκι με 70 χριστιανικά σπίτια και ένα μουσουλμανικό, ενώ το 1886 έχει 83 οικογένειες. Ο Νικόλαος Χρυσανθίδης στα 1870 μιλά για ένα άθλιο και άσημο χωριό που αποτελεί τσιφλίκι (έπαυλη) με «απέραντους» αγρούς του Μιχαήλ Βέη από τις Σέρρες. Τα σπίτια του χωριού είναι γύρω στα 70 και οι κάτοικοί του κολίγοι με μεγάλα χρέη στον Βέη και αγράμματοι. Ήδη από τη δεκαετία του 1860 το τσιφλίκι του Αγίου Μάμαντα είχε περιέλθει στη κατοχή με αγορά του Σερραίου χριστιανού ορθόδοξου μεγαλέμπορα Μιχαήλ Βέη, προκρίτου της Θεσσαλονίκης ο οποίος διέμενε στη Θεσσαλονίκη.

Στη συνέχεια το τσιφλίκι πέρασε στην κατοχή του γιου του Νικόλαου που διέμενε επίσης με τη σύζυγο του Αικατερίνη και τα παιδιά του Μιχαήλ και Αλέξανδρο στη Θεσσαλονίκη. Η επίβλεψη του τσιφλικιού γινόταν από επιστάτες. Κολίγοι χωρίς δική τους περιουσία καλλιεργούσαν τα κτήματα του Βέη ως ημισιαστές πληρώνοντας επιπλέον και το φόρο της δεκάτης στο οθωμανικό κράτος αλλά και ενοίκιο για το σπίτι που έμεναν, το αμπέλι που καλλιεργούσαν και για το δικαίωμα βοσκής των ζώων τους στο Βέη. Μάλιστα την εποχή του Νικόλαου Βέη ένας από τους επιστάτες ήταν και ο Τζουμάκας από της Σέρρες που ήταν σκληρός με τους κολίγους και είχε προστάτη και συνεταίρο τον αρχιληστή καπετάν – Γιωργάκη από τη Νικήτη. Ο Τζουμάκας έκλεψε στις δοσοληψίες το Γιωργάκη και αυτός ήρθε με πλοίο που άραξε στην παραλία του Αγίου Μάμαντα, στο Ξέκομμα, σκότωσε τον Τζουμάκα και έβαλε φωτιά στο κονάκι. Το 1918 το τσιφλίκι πέρασε με διαθήκη στα παιδιά του Νικόλαου.

Παράλληλα στην περιοχή του Αγίου Μάμαντα συνέχιζε να κατέχει και η μονή Βατοπεδίου μετόχι έκτασης 4.757 στρεμμάτων, σύμφωνα με μέτρηση που έγινε το 1865 σε πιο άνδρες τοποθεσίες (ραχώνια) ενώ οι εύφορες στον κάμπο ανήκαν στο τσιφλίκι. Σύμφωνα με το Αρκάδιο Βατοπεδινό η μονή αγόρασε περίπου 2.000 στρέμματα στην περιοχή της «Αλπαναδικής», μάλλον την εποχή της Τουρκοκρατίας, τα οποία συνυπολογίζονται στα 4.757. Μετά όμως από καταπατήσεις που έκανε εις

βάρος του μετοχίου ο Μιχαήλ Βέης περιορίστηκε το πολύ στα 4.000 στρέμματα. Μάλιστα αρκετοί Αγιομαμίτες που διαφωνούσαν με το Βέη εργάζονταν στα κτήματα του μετοχίου. Επιπλέον μπορούσαν να βόσκουν τα ζώα τους στα κτήματα του μετοχίου χωρίς να πληρώνουν ενοίκιο βοσκής. Για το λόγο αυτό και ο Βέης απαγόρευε τη βοσκή των ζώων των κολίγων στα κτήματα της μονής για να μη χάνει δηλαδή ο ίδιος ενοίκια. Στο μετόχι σώζεται το κτήριο του «Διοικητηρίου» και η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου κτισμένη το 1907. Ο πύργος και τα τείχη καταστράφηκαν τον 19^ο αιώνα, όπως αναφέραμε.

Επιπλέον πρέπει να αναφέρουμε ότι στο χωριό του Αγίου Μάμαντα δεν υπήρχε κοινότητα επί τουρκοκρατίας και αρμόδιος για τα κοινοτικά ζητήματα ήταν ο Μουχτάρης της γειτονικής Πορταριάς. Συν τοις άλλοις μέχρι το 1902 δε μαρτυρείται τίποτε σχετικό με την παροχή εκπαίδευσης στο χωριό. Για πρώτη φορά λειτούργησε δημοτικό σχολείο το σχολικό έτος 1903- 1904 με 10 μαθητές τους οποίους δίδασκε ο δημοδιδάσκαλος Ιωάννης Συρόπουλος με ετήσιο μισθό 7 οθωμανικές λίρες. Το σχολείο στεγαζόταν στο «Μαγαζείον», στο χώρο που βρίσκεται σήμερα το κοινοτικό κατάστημα, το οποίο ανήκε στο Βέη και το παραχώρησε ως δωρεά αποκλειστικά για τη λειτουργία σχολείου το 1924, μετά την απελευθέρωση.

4) Από το 1912 έως το 1926

Στις αρχές Οκτωβρίου του 1912 ο Πολύγυρος απελευθερώνεται από τον οθωμανικό ζυγό. Ο Αγιομαμίτης οπλαρχηγός Β. Παπακώστας εισέρχεται με τους άνδρες του στον Πολύγυρο και μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης στις 26 Οκτωβρίου 1912 φτάνει στον Πολύγυρο ο Ταγματάρχης του ελληνικού στρατού Γεώργιος Κολοκοτρώνης συνοδευόμενος από τον Μητροπολίτη Ειρηναίο. Ακολούθησε η απελευθέρωση ολόκληρης της Χαλκιδικής. Η ζωή των κατοίκων του χωριού παρέμεινε αυτή των κολίγων και δεν άλλαξε μέχρι το 1930, χρονολογία κατά την οποία έγινε η οριστική διανομή και εξαγορά των κτημάτων από τους αδερφούς Βέη. Με βάση επίσημα στοιχεία απογραφής το 1913 το χωριό έχει 405 κατοίκους, το 1920 474 και το 1928 495 και 6 της μονής Βατοπεδίου.

Από το 1918 έως το 1926 ο Άγιος Μάμας αποτελούσε συνοικισμό που ανήκε στη γειτονική κοινότητα της Πορταριάς (ΦΕΚ Α 152/1918) μαζί με τα χωριά Καρκάρα, Μυριόφυτο, Βρομώσυρτα, Καρά-Τεπέ, Σουφλάρ, Εμερτζελή, Μαρριανά και Πάζαλο.

Ο Άγιος Μάμας έγινε ανεξάρτητη κοινότητα στα 1926 και οι πρώτες κοινοτικές εκλογές έγιναν τον Αύγουστο του 1927 με πρώτο πρόεδρο το Μαργαρίτη Πλατσά. Πρώτος γραμματέας της κοινότητας ανέλαβε ο Γεώργιος Μουχτιδιώτης. Το πρώτο κοινοτικό γραφείο λειτούργησε το 1926 στο κτήριο του «Μαγαζείου» και συστεγαζόταν με το δημοτικό σχολείο μέχρι το 1935.

Οι αδερφοί Μιχαήλ και Αλέξανδρος Βέη συνέχιζαν να κατέχουν το τσιφλίκι, μάλιστα ο Μιχαήλ Βέης με τη σύζυγο του Δέσποινα και το γιο του Νικόλαο (γεν. 1940) που έπασχε από σύνδρομο Down, διέμεναν στο κονάκι, οικία που αποτελεί δείγμα αστικής αρχιτεκτονικής των αρχών του 20^{ου} αιώνα και έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο μνημείο από το Υπουργείο Πολιτισμού. Η στάση τους προς τους κολίγους έγινε όμως πιο διαλλακτική και μετά την Μικρασιατική καταστροφή του 1922 και την άφιξη των πρώτων προσφύγων ήρθαν σε συνεννόηση με τους κολίγους προκειμένου να πουλήσουν μέρος του τσιφλικιού. Το 1923 υπογράφεται το υπ' αριθμ. 2018 προσύμφωνο με το οποίο αποφασίζουν να παραχωρήσουν και να πουλήσουν στους κολίγους 22.927, 394 στρέμματα. Στις 24- 05-1924 το Υπουργείο Γεωργίας με την υπ' αριθμ. 38076 απόφασή του ενέκρινε την αγοραπωλησία 12.500 στρεμμάτων του τσιφλικιού στους ακτήμονες κολίγους του Αγίου Μάμαντος που ανέρχονταν σε 119 οικογένειες (κλήροι), τα οποία πέρασαν στους κατοίκους με το υπ' αριθμ. 2519 πωλητήριο της 8^{ης} Σεπ. του 1924. 500 στρέμματα από τα 12.500 που βρισκόταν κοντά στο συνοικισμό της Νέας Ποτίδαιας δόθηκαν με την υπ' αριθμ. 6969 απόφαση του Υπ. Γεωργίας στους πρόσφυγες κατοίκους της. Για τα 500 αυτά στρέμματα δόθηκαν στους απογόνους των κολίγων στα 1965/6 άλλα στην περιοχή της Λιχνίδας όταν Υπουργός Γεωργίας διατελούσε ο Χαλκιδικιώτης Χρήστος Βασματζίδης. Στις 08-05-1928 με την υπ' αριθμ. 238693 απόφαση του Υπ. Γεωργίας ολόκληρο το τσιφλίκι κηρύχθηκε απαλλοτριωτέο. Στη συνέχεια, με εξαίρεση 1.758,252 στρέμματα με το κονάκι που παρέμειναν στη οικογένεια Βέη, 14.242,198 στρέμματα δόθηκαν υπέρ των προσφύγων και ακτημόνων κολίγων του Αγίου Μάμαντος, Καλυβών, Νέας Ποτίδαιας, Νέων Μουδανιών και Νέας Ολύθου. Τα παραπάνω έγγραφα βρίσκονται συγκεντρωμένα με φωτομηχανική ανατύπωση από το πρωτότυπο στο βιβλίο του Στυλιανού Γ. Κυρίμη για τον Άγιο Μάμαντα. «Διαμάχη» μεταξύ πρώην κολίγων και Βέη υπήρξε για τα 2.500 (πλέον ή έλαττον) στρέμματα βοσκήσιμης έκτασης της θέσης τσαϊρι τα οποία σήμερα αποτελούν μέρος του

υδροβιότοπου του Αγίου Μάμαντος υπό την προστασία του Ευρωπαϊκού δικτύου προστασίας βιοτόπων «Natura 2000».

Το 1930 απαλλοτριώνεται οριστικά και εξ ολοκλήρου και το μετόχι της μονής Βατοπεδίου (4.000 στρέμματα) στον Άγιο Μάμαντα από το δημόσιο, με την υποχρέωση το 40% των εισοδημάτων του να δίδεται στη μονή, από τα ακαθάριστα δε εισοδήματα του το ποσό των 500.000 δραχμών θα δινόταν στην Αθωνιάδα ιερατική σχολή του Αγίου Όρους. Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες τελευταίος διαχειριστής του μετοχίου ήταν ο μοναχός Αυγουστίνος Κουτσουπές από τη Νικήτη και μάλλον η μονή διέθετε προς ενοικίαση κτήριο ως «παντοπωλείο» στην περιοχή Αλμπανάδικα, όπως και μύλο για σιτηρά . Ο ανωτέρω μοναχός είχε στην ιδιοκτησία του μηχανή αλωνίσματος της εποχής (πατόζα) και είχε προχωρήσει γύρω στα 1924 σε προσωπική αγορά από το Βέη κτήματος τριών στρεμμάτων στο κέντρο του σημερινού χωριού. Το δημόσιο και δη το Υπουργείο Γεωργίας μετέτρεψε το μετόχι σε Γεωργικό Σταθμό που λειτουργούσε ήδη από τη δεκαετία του 1950.

5) Η πανήγυρη του Αγίου Μάμαντος

Με τον όρο πανήγυρις (παν + άγυρις =συγκέντρωση) εννοούμε τη θρησκευτική εορτή και το σύνολο των εκδηλώσεων που πραγματοποιούνται για να τιμηθεί η μνήμη του Αγίου στην οποία είναι αφιερωμένος ο ναός μιας περιοχής, πόλης ή χωριού. Σε περίπτωση που παράλληλα με τις άλλες εκδηλώσεις διεξάγεται στο χώρο γύρω από το ναό για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, αγοραπωλησία προϊόντων ή ζώων, μπορούμε να μιλάμε για εμποροπανήγυρη, αντιδιαστέλλοντας την από τον όρο αγορά, που σημαίνει την εβδομαδιαία τοπική αγορά.

Κατά την βυζαντινή εποχή η πανήγυρη εντάσσεται στους κόλπους της εκκλησίας και προστατεύεται από το βυζαντινό δίκαιο (Jus Graecoromanum I 271-272) δεδομένου ότι αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες ανάπτυξης του εσωτερικού εμπορίου. Στον ελλαδικό χώρο μονό για την πανήγυρη του Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης έχουμε σαφείς πληροφορίες, ενώ σχετικά λίγες είναι οι μαρτυρίες για τα αντίστοιχα πανηγύρια του Αγίου Όρους. Ο χώρος διεξαγωγής μιας εμποροπανηγύρης κατά τη βυζαντινή εποχή δεν ήταν καθορισμένος. Η περιοχή της εμποροπανηγύρης ήταν χώρος ελεύθερος στον οποίο ετοποθετούντο πρόχειρα εργαστήρια ή σκηνές, ανάλογα μα αυτά που αναφέρει ο Τιμαρίων στην πανήγυρη του

Αγίου Δημητρίου στην Θεσσαλονίκη. Ειδικά για τις πολυήμερες πανηγύρεις έπρεπε να υπάρχει πρόβλεψη για επάρκεια σε νερό στην περιοχή καθώς και κατάλληλοι χώροι για την παραμονή των προσκυνητών και εμπόρων. Ο χρόνος διεξαγωγής τους συμπίπτει με την περίοδο από Μάιο έως και Οκτώβριο, ανάλογα και με τις κλιματολογικές συνθήκες και σε σχέση πάντα και με τα διακινούμενα προϊόντα. Η διάρκεια των πανηγύρεων ιδιαίτερα κατά την βυζαντινή εποχή ήταν πολυήμερη και συνήθως έχουμε λιτανεία της εικόνας του Αγίου.

Σχετικά με την πανήγυρη του Αγίου Μάμαντος δεν διαθέτουμε μαρτυρίες από τη βυζαντινή εποχή. Η πρώτη γνωστή αναφορά στην πανήγυρη του Αγίου Μάμαντος προέρχεται από το Νικόλαο Χρυσανθίδη περί τα 1869/70, ο οποίος γράφει: *«κατά δε την εορτήν του Αγίου μάρτυρος (Μάμαντος) συνερχομένων εκείσε και πλείστων όσων ξένων εκ των πέριξ χωρίων και αυτών εισέτι των γειτνιαζόντων πόλεων, εμπορίου χάριν»*. Όπως έχουμε αναφέρει το 1821 ο Άγιος Μάμας αποτέλεσε ορμητήριο των Τούρκων κατά της Κασσάνδρας και το καλοκαίρι του 1821 έγιναν σφοδρές συγκρούσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων (μία απ' αυτές στις 18 Αυγούστου) με αποτέλεσμα πολλοί σκοτωμένοι να μείνουν άταφοι και τα οστά τους να είναι εμφανή ακόνη και μετά από χρόνια στην περιοχή του τσαϊριού . Σύμφωνα με την παράδοση οι κάτοικοι που επέστρεψαν, όταν ένιωσαν ασφαλείς, διοργάνωσαν μνημόσυνο για τους νεκρούς, προφανώς στην κοντινή εκκλησία του Αγίου Μάμαντος, την οποία αναφέρει ο Γάλλος Πρόξενος E. Cousinery ήδη από το 1793. Αν τηρήθηκε η ορθόδοξη συνήθεια του ετήσιου μνημοσύνου, τότε προσεγγίζει πολύ χρονικά στον εορτασμό της μνήμης του Αγίου (18 Αυγούστου η μάχη και 2 Σεπτεμβρίου η μνήμη του Αγίου). Επίσης δεν πρέπει να παραβλέπουμε ότι το μετόχι του Αγίου Μάμαντος γειτνιάζει με την εκκλησία του Αγίου και η πρωτοβουλία για τα μνημόσυνο να προήλθε από αυτό. Ο συνδυασμός της χριστιανικής συνήθειας του μνημοσύνου και ο λαϊκός φόβος των ψυχών «φαντασμάτων» και του εξευμενισμού τους ίσως επέφερε την ανοχή των Τούρκων.

Η πανήγυρη τελούνταν τη ημέρα την εορτασμού της μνήμης του Αγίου στις 2 Σεπτεμβρίου, την επόμενη δηλαδή ημέρα της 1^{ης} Σεπτεμβρίου που αποτελεί την αρχή της Ινδικτιώνος του βυζαντινού - εκκλησιαστικού έτους. Η Ινδικτιώνα είναι ένας δεκαπενταετής χρονικός κύκλος και η αρχή της κατά την 1^η Σεπτεμβρίου αποτελεί την έναρξη του φορολογικού έτους όπου και γινόταν η είσπραξη των φόρων.

Η εκκλησία του Αγίου Μάμαντος, σύμφωνα με την παράδοση, κτίσθηκε από μοναχούς του μετοχίου. Η παράδοση λέει ότι οι μοναχοί που διέμεναν στο μετόχι έβλεπαν τις νύχτες ένα φως σαν καντήλι μέσα στη θάλασσα, έψαξαν και ανέσυραν τελικά από το βυθό την εικόνα του Αγίου Μάμαντος. Καθώς επέστρεφαν στο μετόχι τους, τα βόδια που έσερναν τον αραμπά με την εικόνα ακινητοποιήθηκαν καθώς ανέβαιναν το ύψωμα έξω από το μετόχι. Παρ' όλες τις προσπάθειες έμειναν ακίνητα, οι μοναχοί θεώρησαν ότι ήταν θέλημα του Αγίου και έκτισαν εκεί ένα μικρό εκκλησάκι όπου τοποθέτησαν την εικόνα του. Η εκκλησία με το πέρασμα των χρόνων υπέστη κατεδαφίσεις και ανακαινίσεις. Όπως αναφέρει ο Γεώργιος Μ. Πλατσάς στο βιβλίο του «Ο Άγιος Μάμας: το χωριό μου», από τις αφηγήσεις των παλαιότερων πληροφορούμαστε πως μια κατεδάφιση και ανακαίνιση έγινε μέσα στον 19^ο αιώνα. Η εκκλησία αυτή διατηρήθηκε μέχρι το 1950, οπότε ανακαινίσθηκε πάλι και από τη δεκαετία του 1990 άρχισε να κτίζεται, πάνω και δίπλα από την παλαιά, νέα μεγαλύτερη με πρωτοβουλία του Αρχιμανδρίτη Δωρόθεου. Η παλαιά κατεδαφίστηκε και στη θέση της κτίσθηκε προσκυνητάρι.

Ο αρχικός χώρος τέλεσης της πανήγυρης βρισκόταν κάτω και δεξιά από την εκκλησία, προς το τσαΐρι και τη λίμνη. Στο σημείο εκείνο υπήρχε ένα πέτρινο πηγάδι, σκεπαστό, που ονομαζόταν «Μπεζεστένι» και έδινε το όνομα του σε όλη τη γύρω περιοχή. Η λέξη «Μπεζεστένι» είναι τουρκική και σημαίνει την αγορά, σκεπαστή ή υπαίθρια, περιοχή όπου διεξάγεται εμπόριο, παζάρι (bezesten, με την περσική ρίζα bez=ύφασμα). Το πηγάδι αυτό σφραγίστηκε, όταν τη δεκαετία του 1950 η κοινότητα του Αγίου Μάμαντα άνοιξε βρύση με αρτεσιανό νερό. Η περιοχή «Μπεζεστένι», αν και γειτνίαζε με το μετόχι, ανήκε στο τσιφλίκι του Βέη, ο οποίος εισέπραττε και τα ενοίκια από το χώρο της πανήγυρης. Από το 1924 τα ενοίκια εισέπραττε η νεοσύστατη κοινότητα του Αγίου Μάμαντος, που μέχρι το 1926 υπαγόταν στην κοινότητα Πορταριάς. Το 1932 με το Ν.5500 ιδρύεται η κτηνοτροφική έκθεση του Αγίου Μάμαντα και βάση του ίδιου νόμου το Υπουργείο Γεωργίας προχώρησε στην πώληση μέρους του κτήματος του μετοχίου 37 περίπου στρεμμάτων, που βρίσκεται δίπλα το χώρο της πανήγυρης, στην κοινότητα Αγίου Μάμαντος για τη διεξαγωγή της πανήγυρης. Στη θέση αυτή υπήρχαν κτήρια για την κτηνοτροφική έκθεση, τα οποία όμως κατεδαφίστηκαν στα χρόνια της κατοχής από τους Βουλγάρους προκειμένου να πάρουν τα οικοδομικά υλικά. Το τίμημα της πώλησης του χώρου (150.000 δραχμές) καθορίστηκε να εξοφληθεί από την κοινότητα σε 20 ετήσιες δόσεις. Μετά την αγορά

του νέου χώρου η πανήγυρη άρχισε σταδιακά να μετακινείται από το «Μπεζεστένι» προς αυτό το σημερινό χώρο διεξαγωγής της. Αρχικά στην πανήγυρη είχαμε μόνο αγοραπωλησία ζώων, ήταν δηλαδή ζωοπανήγυρη και στη συνέχεια εξελίχτηκε σε εμποροπανήγυρη. Ο παλαιός χώρος στο «Μπεζεστένι» χρησιμοποιούνταν μέχρι και το τέλος της δεκαετίας του 1960 για αγοραπωλησία ζώων.

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα μπορούμε να συνάγουμε το συμπέρασμα ότι η πανήγυρη του Αγίου Μάμαντος αποτέλεσε ένα έθος που έγινε θεσμός, ξεκίνησε δηλαδή ως μια τοπική αγορά στην αρχή του Φθινοπώρου ήδη από την βυζαντινή εποχή για να μετατραπεί με το πέρασμα των αιώνων στην πανήγυρη των 19^{ου} και 20^{ου} αιώνων. Ο χώρος προσφερόταν για αγοραπωλησία ζώων επειδή διέθετε νερό και ήταν ανοικτός και προσβάσιμος για ζώα και ανθρώπους. Ο χρόνος διεξαγωγής του στην αρχή του Σεπτεμβρίου ιδανικός, μετά το τέλος της σποράς και των άλλων καλοκαιρινών γεωργικών ασχολιών, ενώ ταυτόχρονα άρχιζε η προετοιμασία για τη νέα γεωργική χρονιά, της σποράς αλλά και για το χειμώνα, χρόνος κατάλληλος για να αγοραστούν και να πουληθούν ζώα. Έχουμε ένα χαρακτηριστικό παράλληλο με της γιορτές της πρώτης εβδομάδας του Σεπτεμβρίου στην περιοχή της Καισάρειας της Καππαδοκίας ήδη από τους 4^ο και 5^ο αιώνα μ. Χ., περιοχή απ' όπου ελκύει την καταγωγή του και το πρόσωπο του Αγίου Μάμα. Η Άννα Μαράβα – Χατζηνικολάου στη μονογραφία της για τον Άγιο Μάμαντα αναφέρει ότι οι γιορτές στην Καισάρεια πολύ πιθανόν να άρχιζαν την 1^η του Σεπτεμβρίου, αρχή της Ινδίκτου. Η συγκομιδή είχε πια γίνει, αρχίζει ξανά η σπορά, ο νέος κύκλος και η Εκκλησία εύχεται για ευνοϊκούς ανέμους, καλές βροχές, ευφορία της γης. Ο Μέγας Βασίλειος μάλιστα στην ομιλία του στη γιορτή του Αγίου Μάμαντα λέει: *«η γαρ αυτή ημέρα ορίζει ημίν τον παρελθόντα κύκλον, και κεφαλή γίνεται πάλιν τω επερχομένω»*.

Θεωρούμε ότι ο τόπος του «Μπεζεστενιού» ως αγορά ξεπερνά τον 19^ο αιώνα και φτάνει πολύ παλαιότερα. Το όνομα του «Μπεζεστένι» που, όπως είπαμε, σημαίνει αγορά ίσως ήταν βυζαντινή κληρονομιά και μετάφραση ακριβώς του όρου από την ελληνική. Η γειτνίαση του με το μετόχι στον Άγιο Μάμαντα, η ανάμειξη των μοναχών στο θρύλο για την εύρεση της εικόνας του Αγίου και κυρίως τα βόδια που ως θεία φερέφωνα δηλώνουν τη θέληση του Αγίου νομίζουμε ότι αποδεικνύουν, μέσω του θρύλου, πως το μέρος αυτό σχετίζεται με αγορά ζώων υπό την αιγίδα μάλιστα ενός Αγίου που συνδέεται στενά με την προστασία των ζώων. Μήπως ο θρύλος

υποδηλώνει πως η ίδρυση του μετοχίου, η λατρεία του Αγίου στην περιοχή και η αγοραπωλησία ζώων έχουν κοινή χρονική αφετηρία; Αν ναι τότε θα πρέπει να αναζητηθεί μεταξύ των 11^{ου} -13^{ου} αιώνων. Η παρουσία επιπλέον και η διαμονή από τα μέσα της δεκαετίας του 1320 «Βαρβαρηγών» στρατιωτών, οι οποίοι πιστεύουμε ότι ήταν, ως Τάταροι, καλοί ιππείς, προϋποθέτει την ύπαρξη και τη συντήρηση αλόγων, άλλωστε υπήρχαν και στρατιώτες από γειτονικές περιοχές, όπως ήταν ο καβαλλάριος Μουζάκης που η πρόνοια του ήταν στα σύνορα μεταξύ Αγίου Μάμαντος και Μυριόφυτου. Η ύπαρξη μίας τοπικής φθινοπωρινής αγοράς στη περιοχή, όπως αυτή στο «Μπεζεστένι» που συνάγεται, κατά την άποψη μας, ως *argumentum e silentio*, θα διευκόλυνε την αγορά ή πώληση αλόγων και θα αποτελούσε μια κατάλληλη ευκαιρία για συναλλαγές με τους μοναχούς ή με άλλους κατόχους ζώων.

Η θέση της εκκλησίας του Αγίου Μάμαντος ως συνόρου, θα λέγαμε, μεταξύ μετοχίου και τσιφλικιού κατά την Τουρκοκρατία ίσως λειτούργησε ταυτόχρονα και ως τόπος διεξαγωγής εμπορίας ζώων μεταξύ μοναχών, Τούρκων και κατοίκων. Το έθος αυτό της τοπικής αγοράς συνδέθηκε αργότερα με τα γεγονότα του 1821, ιστορικής σημασίας για τους κατοίκους, που ίσως συσχέτισαν τη σωτήρια τους από τα σώματα των Τούρκων στρατιωτών του Γιουσούφ Μπέη με την προστασία από τον Άγιο. Επίσης νομίζαμε ότι συνδέεται και με την κατοχή του τσιφλικιού στην δεκαετία του 1860 από το Μιχαήλ Βέη, ο οποίος ήταν χριστιανός και μεγαλέμπορος και ίσως διείδε τη σημασία της αγοράς του «Μπεζεστενιού», που θα αύξανε τα έσοδα του μέσω των ενοικίων, και ενίσχυσε έθος με το εμπορικό του κύρος μετατρέποντας το σε θεσμό. Άλλωστε μετά την υπογραφή του Χαττ-ι Χουμαγιούν το 1856 από τον Οθωμανό Σουλτάνο και τις μεταρρυθμίσεις του Τανζιμάτ οι κολίγοι, Οθωμανοί πλέον υπήκοοι, είχαν μεγαλύτερη πλέον ελευθερία να διοργανώνουν πανηγύρεις, μάλιστα σε ένα ναχιγιέ όπου η παρουσία των Τούρκων ήταν ελάχιστη.

Η πανήγυρη του Αγίου Μάμαντος ξεκινούσε την 1^η Σεπτεμβρίου, παραμονή της γιορτής του Αγίου, με εσπερινό και ακολουθούσε περιφορά της εικόνας του Αγίου και διαρκούσε άλλες 3 ημέρες. Στις μέρες μας άτυπα ξεκινά 2-3 μέρες νωρίτερα και τελειώνει μία περίπου μέρα αργότερα στις 5 του μηνός. Πολύ γλαφυρές περιγραφές της πανηγυρης σε παλαιότερες εποχές δίνουν στα βιβλία τους για τον Άγιο Μάμαντα οι Γεώργιος Μ. Πλατσάς και Στυλιανός Γ. Κυρίμης όπου γίνονται αναφορές στην

διαδικασία πώλησης των ζώων, στους τζαμπάσηδες (έμπορους αλόγων), στους τζελέπηδες (έμπορους άλλων ζώων), στουςπραματευτάδες, στους γύφτους, στη σκόνη, στην τσίκνα, στα αυτοσχέδια παραπήγματα - καταστήματα και τα ευτράπελα της πανήγυρης. Θα σταθούμε ιδιαίτερα σε μια πληροφορία που παραδίδει ο Γ. Μ. Πλατσάς, αναφέρει λοιπόν ότι σε ένα συγκεκριμένο χώρο της πανήγυρης υπήρχαν ομάδες ανθρώπων που περίμεναν για εργοδότες (αφεντικά) που θα τους έπαιρναν στη δούλεψή τους. Ήταν οι δούλοι, οι στιχτοί, όπως ονομάζονταν. Η αμοιβή και η διάρκεια μίσθωσης εξαρτιόταν από το είδος της δουλείας. Η πιο συνηθισμένη διάρκεια μίσθωσης ήταν η ετήσια, από Άγιο Μάμα (πανηγύρι) μέχρι το επόμενο.

Το 1989 ιδρύθηκε Κοινοτική Επιχείρηση (μετά το 1998 και την μετατροπή της κοινότητας σε δημοτικό διαμέρισμα του διευρυμένου Δήμου Μουδανιών, Δημοτική Επιχείρηση), η οποία ανέλαβε όλη την ευθύνη για την οργάνωση, τη λειτουργία και τη διαχείριση της εμποροπανήγυρης. Από τον ίδιο χρόνο άρχισαν να γίνονται μόνιμες εγκαταστάσεις των καταστημάτων και των ψητοπωλείων και οριοθετήθηκαν οι χώροι της πανήγυρης. Από το 1992 ξεκίνησε η κατασκευή της αίθουσας του πνευματικού κέντρου της αίθουσας του Ε.Π.Ο.Κ.Α.Μ. και ολοκληρώθηκε το 1994, κόστισε δε πάνω από 350 εκατομμύρια δραχμές. Στην αίθουσα του πνευματικού κέντρου πραγματοποιούνται εκδηλώσεις κατά τη διάρκεια της πανήγυρης αλλά και τον υπόλοιπο χρόνο. Στο πνευματικό κέντρο έκτος από την αίθουσα υπάρχει το γραφείο της επιχείρησης, ιατρείο και αναψυκτήριο. Η είσπραξη των ενοικίων δε γίνεται πλέον με ανάθεση μέσω διαγωνισμού σε πλειοδότες αλλά η Κοινοτική Επιχείρηση εισπράττει απευθείας τα ενοίκια από τους εκθέτες. Επιπλέον ενοικιάστηκε από το Γεωργικό σταθμό έκταση 50 στρεμμάτων για τις ανάγκες της πανήγυρης.

Σχετικά με την ιστορία της δημιουργίας της αίθουσας Ε.Π.Ο.Κ.Α.Μ. πρέπει να αναφέρουμε ότι το νομικό πλαίσιο της κοινοτικής επιχείρησης είχε τεθεί επί προεδρίας Παναγιώτας Λαμπροπούλου το 1989. Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των 37 στρεμμάτων, που, όπως αναφέραμε παραπάνω, είχαν περάσει από το Γεωργικό Σταθμό (Υπουργείο Γεωργίας) στην κοινότητα με πώληση το 1932, παρουσίασε προβλήματα. Το συμβόλαιο πώλησης περιείχε μια διαλυτική ρήτρα που έλεγε πως, αν δεν αποπληρωθεί το ποσό των 150.000 δραχμών, η έκταση επανέρχεται αυτοδίκαια στο Δημόσιο. Δεν υπήρχαν στοιχεία που θα αποδείκνυαν ότι έγινε η αποπληρωμή με αποτέλεσμα το θέμα να εκκρεμεί, διότι δεν υπήρχε τίτλος

ιδιοκτησίας των 37 στρεμμάτων από την κοινότητα. Το θέμα λύθηκε στα 1992 με την απόκτηση τίτλου ιδιοκτησίας και οι εργασίες προχώρησαν για να αποπερατωθεί το έργο στα 1994 επί προεδρίας Παναγιώτη Μουχτιδιώτη.

Σύμφωνα με το καταστατικό της ίδρυσής της Ε. ΠΟ. Κ. Α. Μ. (Εμπορικό Πολιτιστικό Κέντρο Αγίου Μάμαντος) είχε ως άμεσους στόχους 1) την εκτέλεση έργων υποδομής για την βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων της «ανοιχτής αγοράς» έτσι ώστε οι επισκέπτες να έχουν τη δυνατότητα καλύτερης εξυπηρέτησης β) την κατασκευή αίθουσας πολλαπλών εκδηλώσεων για να υπάρξει η δυνατότητα να αναπτυχθούν δραστηριότητες από τους κατοίκους του χωριού και να λάβουν χώρα εκδηλώσεις μορφωτικού και πολιτιστικού περιεχομένου και 3) τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και την αξιοποίηση προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την τοπική ανάπτυξη. Αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου και συστάθηκε με τις υπ' αριθμ. 38/89 απόφαση του Κοινοτικού Συμβουλίου Αγίου Μάμαντος και την απόφαση με αριθμ. 14350/20-11-1989 του Νομάρχη Χαλκιδικής που δημοσιεύθηκε στο 884/04-12-1989 Φ.Ε.Κ. (Τόμος Β'). Σύμφωνα με το οργανόγραμμα της (υπ' αριθμ. 15/2001 απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου και υπ' αριθμ. 234/2001 εγκριτική απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Μουδανιών) αποτελείται από τον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου, τον Υπεύθυνο οικονομικών και διοικητικών υπηρεσιών, τον Υπεύθυνο του τμήματος συντήρησης με υφισταμένους αντίστοιχα 1) τον Υπεύθυνο λογιστηρίου 2) τη γραμματεία 3) τις πολιτιστικές δραστηριότητες 4) τους εξωτερικούς συνεργάτες και 1) τα εξωτερικά συνεργεία 2) τους φύλακες, καθαρίστριες, ασφάλεια. Απασχολεί 2 άτομα μόνιμο προσωπικό με συμβάσεις αορίστου χρόνου: 1) Λογιστή (Υπεύθυνο πωλήσεων και οικονομικών) και 2) Εργατοτεχνίτη και 10 περίπου άτομα έκτακτο προσωπικό, ενώ εξυπηρετεί σήμερα εκατοντάδες επαγγελματίες και χιλιάδες επισκέπτες που προέρχονται από την ευρύτερη περιοχή της Χαλκιδικής και της Βορείου Ελλάδας.

Σύμφωνα με οικονομοτεχνική μελέτη βιωσιμότητας της Ε.ΠΟ.Κ.Α.Μ., που παρουσιάστηκε τον Ιούνιο του 2008, ως πλέον οικονομικά συμφέρουσα λύση προτείνεται η μετατροπή της Δημοτικής Επιχείρησης σε «Ανώνυμη Εταιρία ΟΤΑ» δηλαδή σε εταιρία παροχής υπηρεσιών (κερδοσκοπικού χαρακτήρα). Παρά ταύτα από την ανάλυση των δεδομένων της Δημοτικής Επιχείρησης προκύπτουν θετικά

οικονομικά αποτελέσματα (μέσου ετήσιου ύψους 5.154,91 ευρώ περίπου κατά τη διετία 2004/2007). Στο Υπόμνημα της ίδιας μελέτης αναφέρεται ότι η Δημοτική Επιχείρηση διαθέτει εξαιρετική χρηματοοικονομική διάρθρωση που συνίσταται σε ρευστότητα, σταθερά κερδοφόρες χρήσεις, Ίδιο Κεφάλαιο Κίνησης και αύξηση του κύκλου εργασιών. Επίσης η σχέση Ιδίων προς Ξένα Κεφάλαια εμφανίζεται εξαιρετικά θετική (δωδεκαπλάσια), γεγονός που σημαίνει απόλυτα υγιή χρηματοροή της επιχείρησης. Απόλυτα ικανοποιητικό κρίνεται και το ύψος των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων της επιχείρησης σε σχέση με τον κύκλο εργασιών. Σύμφωνα με την ανάλυση SWOT δυνατά σημεία της Δημοτικής Επιχείρησης είναι οι ιδιόκτητες εγκαταστάσεις, η υπερτοπική δραστηριότητα, οι πολύ ανταγωνιστικές μισθώσεις χώρων, η εξαιρετική θέση εγκατάστασης από πλευράς γεωγραφικής τοποθέτησης στο νομό Χαλκιδικής, το ιδιαίτερο σημείο αναφοράς που αποτελεί ο εορτασμός του Αγίου Μάμαντος, η καίρια χρονική περίοδος λειτουργίας της πανηγυρης (τέλος της τουριστικής περιόδου και άνοιγμα σχολείων) και η μεγάλη εμπορική κίνηση και πολιτιστική προσφορά προς τους κατοίκους του δήμου Μουδανιών και τους λοιπούς επισκέπτες. Τα αδύνατα σημεία της επιχείρησης εδράζονται στη μικρή διάρκειας λειτουργία και εκμετάλλευση, στην έλλειψη υποδομών και χώρων υποδοχής, στην έλλειψη ευελιξίας και στις σοβαρές αγκυλώσεις στη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων λόγω του δημοτικού χαρακτήρα της επιχείρησης και τέλος στο μεικτό χαρακτήρα (εμπορικός και κοινωφελής) της επιχείρησης. Το τελευταίο βέβαια είναι, κατά τη γνώμη μας, αρκετά συζητήσιμο γιατί ακριβώς η πανήγυρη συνδυάζει τις εμπορικές δραστηριότητες με την προσφορά στο χωριό και τους κατοίκους της. Βέβαια, στις μέρες μας, ανοίγονται για την πανήγυρη καλές ευκαιρίες λόγω της μεγάλης τουριστικής και πληθυσμιακής ανάπτυξης του Δήμου Μουδανιών και του Νομού Χαλκιδικής, του υψηλού οικονομικού επιπέδου νοικοκυριών και μέσω της ποιοτικής αναβάθμισης παρεχόμενων υπηρεσιών και την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων πολιτιστικού και λαογραφικού ενδιαφέροντος. Οι συνέργειες και οι από κοινού δράσεις με τοπικούς επαγγελματικούς και πολιτιστικούς Συλλόγους θα αναδείξουν και θα αξιοποιήσουν την εμποροπανήγυρη. Η μελέτη βέβαια έγινε το 2008 και δε λαμβάνει υπόψη την οικονομική κρίση που διάγει η χώρα μας.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι η εμποροπανήγυρη του Αγίου Μάμαντα αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί ένα κορυφαίας σημασίας γεγονός για τις ζωές των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής, την οποία και ενισχύει οικονομικά.

6) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Βασίλης Δημητριάδης, Φορολογικές κατηγορίες των χωριών της Θεσσαλονίκης κατά την Τουρκοκρατία, Μακεδονικά 20(1980)375-462
- 2) Γεώργιος Θεοχαρίδης, Τα κατεπανίκια της Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1954.
- 3) Γεώργιος Θεοχαρίδης, Καλαμαρία. Από την ιστορίαν της βυζαντινής Χαλκιδικής, Μακεδονικά 17(1977)259-294
- 4) Στυλιανός Γ. Κυρίμης, Άγιος Μάμας Χαλκιδικής. Οι ρίζες και η πορεία του στο χρόνο (Στοιχεία Ιστορίας – Λαογραφίας), Θεσσαλονίκη 2007.
- 5) Άννα Λαμπροπούλου, Οι πανηγύρεις στην Πελοπόννησο κατά τη Μεσαιωνική εποχή, «Καθημερινή Ζωή στο Βυζάντιο», τ. 1(1987) 291-310.
- 6) Τριανταφυλλίτσα Μανιάτη –Κοκκίνη, Ο βυζαντινός θεσμός της Πρόνοιας. Συμβολή στη μελέτη του χαρακτήρα του. (Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή), Θεσσαλονίκη 1990.
- 7) Τριανταφυλλίτσα Μανιάτη –Κοκκίνη, Προνομιακές παραχωρήσεις του σέρβου αυτοκράτορα Στέφανου Δουσάν (1344-1355) εν Βυζάντιο και Σερβία κατά τον ΙΔ΄ αιώνα, Αθήνα 1996, σσ299-329.
- 8) Άννα Μαράβα –Χατζηνικολάου, Ο Άγιος Μάμας, Αθήνα 1995
- 9) Νικόλαος Μουτσόπουλος, Σινικό Ιδεόγραμμα σε τοιχογραφία του Γερακιού, Βυζαντιακά 18(1998)13-31.
- 10) Μαρία Ναουμίδου, Εγγάρακτες Διακοσμήσεις «Σημειώσεις» στην Προϊστοεική κεραμική της Μακεσονίας, Θεσσαλονίκη 2008.
- 11) Βασιλική Νεράντζη – Βαρμάζη, Η Βαλκανική επαρχία κατά τους τελευταίους βυζαντινούς χρόνους, Θεσσαλονίκη 1998
- 12) Ιωακείμ Παπάγγελος, Το πολίχνιον Κασσανδρείας, Πρακτικά του 1ου Πανελληνίου Συμποσίου Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Χαλκιδικής, Θεσσαλονίκη 1987, σσ 201-210.
- 13) Διονυσία Παπαχρυσάνθου, Ο Αθωνικός Μοναχισμός. Αρχές και Οργάνωση, Αθήνα 1992.
- 14) Γεώργιος Μ. Πλατσάς, Άγιος Μάμας: Το χωριό μου. Ιστορία και τρόπος ζωής των κατοίκων, ανατύπωση από το περιοδικό «Χρονικά της Χαλκιδικής», τ.51(2007).
- 15) Μαρία Παππά, Κώστας Σισμανίδης, Ιωακείμ Παπάγγελος, Ερ. Ζέλιου – Μαστοροκόστα, Η Ιστορία της Χαλκιδικής (Συλλογικός τόμος), Θεσσαλονίκη 1998.

16) Mark Bartusis, *The Late Byzantine Army. Arms and Society, 1204-1453*, Pennsylvania- Philadelphia 1992.

17) Nicolas Oikonomides, *A propos des armees des premiers Paleologues et des compagnies de soldats*, *Travaux et Memoires* 8(1981)353-371.

18) Οικονομοτεχνική Μελέτη Βιωσιμότητας Ε.ΠΟ.Κ.Α.Μ., «Οργανωτική» Ιωάννης Μαυρίδης και σια Ο.Ε., Ιούνιος 2008.

